

Farvel Norge

Av Peter Wessel Zapffe

Redaksjonens oppdrag, interviewet med gamle «Tinde-Jørgen», faldt noget anderledes ut end oprindelig tænkt. Jørgens teser er både utidsmessige og i høieste grad omstridelige. Vi har allikevel ikke villet forkaste manuskriptet. Også det mest umulige har undertiden sin mission.

«For å begynne in medias res, kjære Jørgen, - hvordan mener du man bedst kan lette adkomsten for flest mulig til de tindepartier i vort land, som endnu, reiselivsmæssig sett, er underutviklet område?» «Hvad behager?» «Jeg mener strøk hvor turisten kan risikere å støte på ting som ikke er omtalt i brochyrene. Holder du på selvbetjeningskojer eller større hoteller? Sverger du til veianlæg, jernbane, kabelheis eller tandhjulstunneller-som middel til å frakte de flest mulige ind til hjertet av vore alpine herligheter?»

«Hjerter skal helst ikke utsættes for organisert tungtrafik. Indtil 1910 var det kanskje en oppgave at «åpne Tjeldet». Idag gjælder det tvertimot å lukke det lille som er igjen. De aller siste reserver. Ikke for virkelige venner. Men for alt som heter ingeniører og restaurantforbund.»

«Du mener fredning?»

«Fredning er et avgjort onde i forhold til urørt natur, likesom vaksinen er det i forhold til selvfølgelig sundhet. Men dette valg foreligger ikke længer. Nu kan bare fredning redde oss fra Die norwegische

Apparatlandschaft. Jeg sier det på tysk.»

«Du tænker på kraftlinjer og slikt?»

«Jeg tænker på tilsviningen av hele Norge.

De vakreste steder har vi allerede sparket tilside for å skaffe tomter til valutafabrikkene, høifjelds- og «høilids» - turisthotellene. Betongkassene kalder sig Solfonnstølen og Tyrinutsæter for å lokke til sig asfaltromantikerne; de får snart lære at «sætervolden» er en parkeringstundra og de «landlige dufter» blir ordnet av hotellets avfalls-laviner, som velter ut av turistseparatoren nedentil, mens sølvet blir tappet høiere oppe.»

«Vel vel,» sa vi formildende, «det kan skorte litt på kulturen iblandt, og travelheten gjør sit og det gjælder å få omkostningene ned. Men tænk på de mange som -»

«- som vender om med kvalmen og gråten i halsen? Nå, men så har de fått konkurrenter deroppe, og for mig kan det være ett fett om hunden æter svinet eller svinet æter hunden.» «Hvem tænker du på ved denne utsøkte betegnelse?»

«På utbyggelsespesten. På fjeldsjøene, som blir til stendøde cement-kummer, garnert med skrammelet fra anlæggene. Vi dorget i ett av dem ifjor. Da fikk jeg en rusten barnevogn på 28 mærker. Jeg tænker på fossene som blir borte, og som tar med sig fossefaldene i norsk mentalitet. På likhaugene av knuste vidder efter skattegravningen. På fjolleveiene som bare skal «ophjælpe trafikken», skorpede sår over hei og fly, gjennom vildt-tomme skoger, langs uttørrede elveleier og fiskeløse vand, flankert med skavler av søppel, av utbrukt slagg fra siste ledd i stoffskifteprocessen. Se på Vassfaret, se på Fæmund-marka. Ord som barbari og vandalisme blir maktesløse; man må ty til betegnelser som landssvik for å nærme sig den skjændselsgjærning som her er begått.

Se på Altevatnet i Bardo - en drømmestrand med tolv norske mil av multemyr og bjerkeli - som nu med hæse triumfskrik blir forvandlet til ti tusen mål stinkende, kullsvart gjørme. Østerdalsfolket er bekymret for, at de ikke kan trække sluk og garn gjennom skogen, når vandet er steget de planlagte tyve meter. Ingen fortæller dem, at når vandet er tappet ned igjen, til 40 meter under gammel vandstand, da henger skogen høit over hue på dem som lemmer av råtene gjenfærd nedover fjeldsiden. Du kan ikke lande med båt; det er et maredrømslandskap, det er Styx du ror i, Norges grav, det nedtappede Norge med sjælegjormen.

De holder stilt med det. Man vil ikke utsætte sig for disharmoniske hikst i fremskridtsjubelen. Mentaliteten hos de unge er allerede hævet fra jordbruks- til kiosk-, ispinde- og sex-magasinstadiet. Ingeniøren ga i radio et kokett lite klynk over all bjerkeskogen, som stod iveien for Framtia. «Men vi må jo se å

fån vekk på ett eller annet vis.» Det er Norge det gjælder å få vækk.

«Det kan være trist å se på, jeg medgir det. Men det er da en stor vinding at bygden får strøm?»

«Naturligvis, men det er ikke derfor de bygger. Det er bare et lokkemiddel. Bygden kan hverken financiere eller utnytte et anlæg som dette. Der må skaffes avtagere, rentedækning, man må få folk til å anlægge fabrikker og «boligfelter». Anlægget har bygden, ikke omvendt; die ich rief, die Geister -, da er det for sent å angre, nytteløst å fortvile.»

«Der kan nok være dem som fortviler. Men kommunen har ganske enkelt ikke råd til å la en sån inntæktsskilde ligge uutnyttet. Tænk på Gjende! Bønderne i Hedalen, Lom og Vågå forlanger 2 1/2 million om året i erstatning, hvis ikke Gjende blir utbygget.»

«Da har de heller «ikke råd» til å la døtrene gå hjemme og vente på gutter som ikke kan investere, men bare frir av kjærlighet. Send dem på trækk i Stortingsgata! Bygden kan tjene svære summer - 50 kroner natta, femten tusen om året, halvanden million på hundrede jenter! Det er ikke værte det end landskaps-prostitution.»

«Du mener det vel som en spøk?»

«En gradsforskjel. Vi er i utnyttelsesbavianernes vold. Det er flaut at de skal nedstamme fra mennesker, disse stumpe, sterile sind, som intet egenliv har, men bare kan holde det gående på økonomiske kamferindsprøitninger. Vi avløses av et folk som ikke lenger fortjener sitt land. Et folk for hvem alt andet er likegyldig end antallet sedler som kommer ut gjennom lønningsluka.»

«At naturhusholdningen blir avløst av pengehusholdning, er en uundgåelig følge av utviklingen og fremskridtet. Skal noget vindes, må noget ofres.»

«Jeg skal si dig hvad «utviklingen» egentlig består i. Jeg sier «utviklingen», ikke kulturen. Den er en ren panik, en sjælekløe som er nødt til å kløre og krafse indtil hver sten og hver tue i landet er dækket av uhelbredelig eksem. Hvilken livsfilosofi, hvilket fremtidssyn, hvilket mål bestemmer retningen? Hvad er det Norge vil? Hvad er

tanken, ideen, meningen med dets liv som nation?»

«Tja. Mest mulig lykke for flest mulig mennesker eller slikt noe. Ganske som i verden forøvrig.»

«Det du kaller «lykken», min venn, ligger mere i måten å reise på, end i tilstanden på bestemmelsesstedet. Den kan, som alt andet, være et hjelpemiddel. Men ingen tilstand kan hjelpe et menneske eller et folk til «lykken», som ikke har evnen i sig selv. Den som bestandig kaster vrak på det nærværende for å halse efter det vordende, han vil aldrig nå frem. Med nogen sporadiske undtagelser har denne metoden vært prøvet i 6000 år. Synes du så, at vi retfærdiggjør verdenshistorien, her vi sitter som frukter av tre hundrede generationers drømme, blod, sved og tårer? Vi har endnu umistelige, ubetændte flekker i norsk natur, som kunde hjelpe oss å bære livet som det er. Istedet ser vi et folk som i stokblind samdræktighet sparker sin lykkenæring tilside og glefser efter en skygge. Efter midler til de nye midler til nye midler - til hva? En sjælelig konvertering, en kollektiv psykisk kredit kan bare fornyes og aldrig blir dækket. Og stakkars den som stanser og roper en advarsel. Han er utenfor, han er folkefiende, han har ikke livets rett. Han blir ikke engang imøtegått; folkeflertallet bare trykker ham ut med stussen.»

«Jeg får prøve å svare dig, jeg da.

Utviklingen er blitt en selvstændig kraft som vi ikke lenger kan beherske og dirigere. Befolkningen øker, presser sig frem; den kan ikke leve av havebruk og sportsfiske; den roper på flere kilowatt og mere industri. Dette er trivielle sandheter for alle oss andre, rene selvfølgeligheter som det er bortkastet tid å diskutere.»

«Hvem har bedt dere øke befolkningen?»

«Men kjæreste Jørgen,» sa vi og skjelte litt urolig til samtalens egentlige formål - «du kan da ikke ville stanse livet? At livet skal leves og gå sin gang, det er da det selvfølgeligste av alt!»

«Det er ingenting som heter «livet». I tilfælde er det noget som vi har, og ikke noget som har oss. Ingen metafysisk konstitution - det er netop et av de listigste

påfund, som man har gjort for å slippe å se sandheten i øinene. Den sandhet nemlig, at livet ikke er nogen som kommer fra luften, men som produceres påny med vidende og vilje av hvert enkelt forældrepar. Jeg, som gammel ungar, er bevis på det. Jeg har tat min bestemmelse selv, og holdt mig i skindet. Mere kategorisk var «livets imperativ» ikke. Da bevisstheten reiste sig og tok styret, sprakk det som et gammelt trolld.» «Men folket -?»

«- lar sig naturligvis ikke stanse. Men den dagen kommer, da det stanser sig selv. Idag veier det norske folk 220 000 ton. Nationens eneste fælles mål er å øke, fordoble, mangedoble kjødbærernes antall. Tidens gud heter Multiplikator. Han er allmæktig og allesteds nærværende. Han garanterer, at seks gange fem er tredve, enten det gjælder lort eller liljer. Hver eneste planberegnet rugekasse er et tempel til hans ære.

Rækkehus med rækkemennesker; blokkbygg med menneskeblokker; serieproduksjon av effektive ingentingmennesker. Ingen spør i aritmetikkens verden hvad tallene betyr.»

«Der trænges funktionærer til alle vore livsviktige bedrifter, og til reising av nye. De sociale problemer står idag i brændpunktet for både det offentliges og den enkeltes interesser.»

«Ja, det ser mørkt ut for de sociale problemer hvis vi ikke avler unger som kan holde dem vedlike. Blev vi færre istedenfor flere, kunde vi faktisk risikere at de bortfaldt, og tok med sig 96 % av både «nåtids» og «framtidsmenneskenes» livsindhold. Klart vi må ha funktionærer. Og funktionærene må ha strøm, så de kan fremstille nye uoverskuelige boligfelter med oprådte livsleverer som trænger strøm. Og når vi en dag er blitt ti millioner -.»

«Med utnyttelse av alle ressurser, dyrkning av den siste myrflakk, atomdrevne drivhus i skyskraperstil osv. vil Norge kunne nære både tolv og femten millioner.»

«Godt - men tallrækken slutter jo ikke der. Hvad vil du gjøre når tyve millioner lukestemplere står grastøtt ifra grænsen og ut, og puster velfærdsløk i fjæset på hverandre?»

«Alle blir vel ikke lukestemplere.»

«Neivel - nogen sitter på veiskraperne og andre holder hatten under, når noget falder fra turistene. Hvad tror du forresten de kommer for å se? Bølgeblikk har de jo hjemme.»

«Museene vel.»

«Naturligvis. Museene hadde jeg glemt. Jeg var ikke blitt fortrolig med den tanke, at alle værdier var arkivert.»

«Forøvrig regulerer naturen sig selv. Blir trykket for stort, så utløser det enten en krig eller en farsot.»

«Er det det du og din slekt vil gå ind for?»

«Personlig regner jeg med, at vi på den tid kan emigrere til Mars.» «Ja, det blir spændende den første uken. Siden blir man jo mere optat med å revidere tariffen for urangruberne. Og så må jo margarinprisen ned. Jojo, den lettelsen kan vi antagelig se frem til, at det hele på et vis begynder om igjen.»

«Du glemmer, Jørgen, at den tids mennesker aldrig har oplevet noget andet. Det som for oss ser avskrækkende ut, det er for dem en selvfølgelighet!» «Det er sandt. Hunden er tilfreds med å være bikje. Hvis barna vore blev bikjer, vilde de ikke savne Beethoven. Bare overgangen vilde ta på litt. En sånn overgang er det vi oplever, vi i dette slektledd, det siste som husker hvad Norge var. Vi er hjemløse allerede, boligmessig, sproglig og geografisk. Ikke som flyktninger, for deres hjem er nok stængt, men det lever i drømmen. Vi blir hjemløse fordi vi sælger naturens umistelige uskyld til maskindespotten og gjør den til et herjet ludder; istedenfor et smilende ansikt møter vi det koparrede dødsgrin, svartprikket av geskjæftige fluer. En grusom ironi har spøkt med Reiss-Andersens linjer:

*«En må ta syvmilsskridt
bort fra billedet
for å se det litt
som mester ville det. »*

«Vel, Jørgen, du efterlater i alle fald ingen tvil om dine synspunkter. Men du vil vanskelig undgå å bli stemplet som asocial.» «Fordi jeg tænker nogen flere generationer fremover? På dem som skal være

menneskehjul i apparatnorge («livshjul» som Vigeland kalder det - har du sett den skulpturen?) Fordi jeg synes de kunde få slippe?

Asocial -. Ja ordene betyr jo så meget -.»
«Du vil altså ikke direkte ta livet av folk?»
«Det vilde jo bare forøke lidelsen. Der er forskjjel på det å jevne Oslo med jorden - og beslutte at der ikke skal bygges endnu et Oslo midt på Hardangervidda. Når jeg sier med Nietzsche: Verdorben ist die Erde durch die Viel-zu-vielen, så vil jeg ingen enkelte tillivs. Isåfald var jeg selv den første til å vike plassen. Begrundelsen er den at de ufødte alltid vil være i flertall. Summen av de fødte og de ufødte vil alltid være uendelig, uansett hvor mange som fødes. Vi kan ikke sette alle de ufødte i verden; hver time blir et astronomisk tall av dem «snytt» for livet. Ergo er det ikke mer barbarisk å stanse ved en million end ved tyve.»

«Og hvorfor netop en million?»
«Et foreløbig mål - fordi det var I million vi skulde være i dette land, og ikke en laka mer, om her skulde være kongelig rumslig. Når alle har den jord de gidder å dyrke, strandtomt og ukjent skiterræng, jagt og fiske av hjertens lyst - da behøver de ikke å være nedluset av administration.

«Livsproblemerne» løste sig jo ikke, men de blev ikke værre heller.»

«Men et sånt liret primitivt samfund kunde jo fæks. ikke opretholde fjernsynet.» «Nei, det er det jeg sier.»

«Og så glemmer du det viktigste: Norge vilde bli et militært tomrum. Et vacuum. Hvor længe varte det, før det blev fyldt - utenfra?»

«Riktig. Fremtidens nordmænd må komme til verden for ikke å bli tatt av russerne. Der traff du problemets navle.»

«Vel, Jørgen, du er blitt gammel og vis. Men hvorfor sier du alt dette til dine gamle fjeldkamerater? Så svært filosofiske er vel ikke de fleste av dem?» «I deres idrætt ligger en dyp filosofi. Den indebærer en flik av det ufattelige, ja bevissthetssprængende kosmiske eventyr som heter å være født til menneske på jorden. Den har sitt ansikt vendt mot døden og naturen, ikke mot fællesskapets påfynster, stivkramper og

sjælelige gnagsår. Jeg sier det til dem, fordi de endnu har litt av sin jordiske verden intakt. De har ubesmittede positioner i behold; fra dem kan de kjæmpe. Mineralet er dødt, men det er sundt. Efterhvert som du stiger, kjender du samfundsgiften synke i kroppen, og når du har luft nok under hælene, slipper den taket og synker tilbunds akkurat som sennepsgass. Så blir du ren og mere end det: du har fått motgift i dig, så du kan vende tilbake og være immun. Og bli som et antibiotikum i et folk som går i opløsning.»

«Tror du det nytter å komme til unge, varmlodige mennesker med et budskap som det du her har efterlatt dig?»

«Naturligvis ikke. Men det vedkommer heller ikke saken. Jeg tilhører en utdøende mennesketype. Det er derfor jeg sier «Farvel Norge». Det er allerede på fremmede hænder.»